

Dr hab. Jan A. Wendt, prof. ucz.

e-mail: jan.wendt@ug.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr. Aliaksandra Cyargeenka

pt. „**Wpływ zmian granic w różnych etapach historycznych na funkcjonowanie produktów turystycznych na pograniczu polsko-białoruskim**

[The impact of border changes in various historical stages on the functioning of tourist products on the Polish-Belarusian borderland],

przygotowanej w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk z siedzibą w Warszawie pod kierunkiem **prof. dr hab. Marka Więckowskiego**, IGiPZ PAN oraz promotora pomocniczego **mgr. Daniela Michniak, PhD**, Institute of Geography SAS

Dysertacja doktorska Pana mgr. Aliaksandra Cyargeenka stanowi zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, całość rozprawy liczy 207 stron tekstu (przesłany pdf), na które składają się dwie części: „I. Tekst objaśniający do cyklu powiązanych tematycznie publikacji naukowych” oraz „II. Artykuły naukowe wchodzące w cykl rozprawy doktorskiej”.

Recenzja została podziela na trzy części, w których przedstawię podstawę wykonania recenzji, ocenę dysertacji Doktoranta w zakresie ocen metodologicznej i merytorycznej oraz wnioski końcowe.

1. Podstawa opracowania recenzji

- Recenzja została sporządzona na podstawie uchwały nr 25/2026 Rady Naukowej IGiPZ PAN, z dnia 17.06.2026r., która wyznaczyła recenzentów.
- Umowa o dzieło DI.072.104.2026, zawarta dnia 02.07.2026r. sygnowana przez prof. dr hab. Tomasza Komornickiego, Dyrektora Instytutu.
- Recenzja została przygotowana zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r., poz.1571).
- Tekst rozprawy mgr. Aliaksandra Cyargeenka „Wpływ zmian granic w różnych etapach historycznych na funkcjonowanie produktów turystycznych na pograniczu polsko-białoruskim”.

2. Ocena metodologiczna i merytoryczna pracy

2.1. Ocena wyboru czasopism, w których opublikowano powiązane tematycznie artykuły naukowe, tematyki tekstów i udziału mgr Aliaksandra Cyargeenka (AC) w publikacjach

Na dysertację składa się sześć powiązanych tematycznie artykułów naukowych, wydanych w latach 2019-2026, w tym dwa teksty w „Przeglądzie Geograficznym” (2019, wkład AC= 40%; 2025, AC=100%), a po jednym w „Baltic Journal of Health and Physical Activity” (2020, AC= 60%); „Tourism” (2021, AC= 100%); „Geografický časopis / Geographical Journal” (2025, AC= 100%); „Geographia Polonica” (2026, zgodnie z potwierdzeniem z redakcji czasopisma, tekst został przyjęty do druku, AC= 75%). W mojej opinii wybór czasopism w pełni zgodny jest z tematyką opublikowanych tekstów, trzy z czasopism indeksowane są w bazie WoS, a pozostałe w bazie Scopus, co świadczy o wysokim poziomie wydanych przez te czasopisma artykułów naukowych.

Z punktu widzenia tytułu rozprawy, którym jest „Wpływ zmian granic w różnych etapach historycznych na funkcjonowanie produktów turystycznych na pograniczu polsko-białoruskim”, problematyka wszystkich artykułów wybranych do zbioru prac na stopień dotyczy tytułowej tematyki rozprawy, jak to wynika z ich zestawienia:

Art. 1: Więckowski M., Cyargeenka A. (2019). Wpływ złagodzenia reżimu granicznego na Białorusi na wielkość ruchu turystycznego – wstęp do badań. *Przegląd Geograficzny*, 91, 4, 589-608.

Art. 2: Cyargeenka A., Więckowski M. (2020). Expanding transboundary tourist space – The growing significance of the Augustów Canal. *Baltic Journal of Health and Physical Activity*, 12, Spec. iss (1), 139-148.

Art. 3: Cyargeenka A. (2021). Zmiany transgranicznego ruchu turystycznego na pograniczu polsko-białoruskim na przykładzie Kanału Augustowskiego. *Tourism*, 31, 1, 59–69.

Art. 4: Cyargeenka A. (2023). Białowieża Forest as a tourist product of the area on the Polish-Belarusian borderland. *Geografický časopis / Geographical Journal*, 75, 4, 369-391.

Art. 5: Cyargeenka A. (2025). Brest Fortress as a flagship tourist product in the context of geopolitical change and heritage significance. *Przegląd Geograficzny*, 97, 3, 241-264.

Art. 6: Cyargeenka A., Więckowski M. (2026). The Brest Fortress in the borderland context: symbolism, memory and heritage. *Geographia Polonica*, 2, 26, 148-170.

Mgr Aliaksandr Cyargeenka jest jedynym autorem trzech tekstów, w kolejnych trzech współautorem jest promotor dysertacji. Mając na uwadze potwierdzenia udziału pracy Doktoranta w całości ocenianego zestawienia tekstów, uważam, że Jego wkład w badania, prace na tekstem, udział w procesie wydawniczym, w tym w wykonanie poprawek po recenzjach, jest wystarczającym potwierdzeniem samodzielności wykonanej pracy badawczej, a całość cyklu powiązanych tematycznie publikacji naukowych stanowić może podstawę do ubiegania się o stopień doktora w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

- 2 -

2.2. Ocena układu pracy

Recenzja rozprawy doktorskiej składającej się ze zbioru opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych ma swoje oczywiste ograniczenia, wynikające z faktu opublikowania prac. Jednak dla potwierdzenia, iż Doktorant posiada ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie jak również opanował umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych a rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej (art. 187, pkt.1 i pkt.2), konieczną wydaje się ocena układu przedstawionej do oceny rozprawy w jej części pierwszej.

Autor wychodzi od prezentacji tytułów wydanych prac i swojego udziału w artykułach składających się na zbiór powiązanych tematycznie prac. Następnie czytelnik otrzymuje wprowadzenie, które obejmuje uzasadnienie wyboru tekstów do zbioru i argumenty za wyborem podjętego w rozprawie tematu. W zakresie argumentów pełna zgoda co do znaczenia dziedzictwa jako waloru, Puszczy Białowieskiej, twierdzy w Brześciu i Kanału Augustowskiego (art. 2 i 3). Jednak skoro Autor podaje detale faktograficzne sięgające czasów króla Władysława Jagiełły (ar. 5, s. 375), czy traktatu brzeskiego, obrony twierdzy w 1939r. i w 1941r., podkreślając jej znaczenie w dawnym ZSRR jako „mekki” pielgrzymek homo sovieticus (s. 56; art. 5 i 6), może należałoby też odnieść się, do polskiego dziedzictwa historycznego, nie samej twierdzy, ale pobliskiego (w odległość ok. 1,5 km do 2 km od wejścia do twierdzy) miejsca parady z 1939r. Symbolu realizacji podziału ziem Polski pomiędzy Rosję i Niemcy. Parada zwycięstwa Wehrmachtu i Armii Czerwonej w Brześciu, oddziałów niemieckich i sowieckich w dniu 22.09.1939r., w Brześciu, przed gen. Heinzem Guderianem i kombryg Siemionem Moisiejewiczem Kriwoszeinem, była związana z przekazaniem zdobytego po ataku na Polskę przez Niemców Brześcia w ręce Armii Czerwonej zgodnie z zapisami paktu Ribbentrop-Mołotow. W zakresie argumentów drugiego i kolejnych, pełna zgoda co do ich znaczenia, podobnie jak znaczenia turystyki. Uważam jednak, iż współczesne znaczenie badań należałoby mocniej podkreślić w kontekście sfałszowanych wyborów na Białorusi, represyjnego reżimu, prześladowań mniejszości polskiej na Białorusi (żeby wspomnieć tylko o Andrzejku Poczobucie), uzależnienia politycznego, wojskowego i gospodarczego Białorusi od Federacji Rosyjskiej czy działań związanych z presją migracyjną ze strony Białorusi (skutkujących śmiercią polskiego pogranicznika i śmiercią licznych migrantów), fortyfikacją granicy ze strony polskiej, to wszystko świadczy o aktualności tematu. Tym, bardziej, iż wprowadzenie strefy buforowej (czerwiec 2024r.) na granicy państwa w województwie podlaskim w oczywisty sposób wpływało i wpływa na zmniejszenie ruchu turystycznego na pograniczu polsko-białoruskim.

- 3 -

Kolejna część pracy w dobry sposób prezentuje aspekty teoretyczne a także zawiera spełniający swoją rolę przegląd literatury. Ta część w podziale na granice, produkt, cykl życia obszaru (TALC) i zarządzanie wielopoziomowe (MLG) stanowi silną stronę dysertacji (art. 4). W trzeciej części Autor przedstawia cel, pytania, hipotezy oraz zakres pracy, co stanowi przedmiot mojej oceny w kolejnych punktach. Podobnie jak metody badawcze w piątej części i wnioski w kolejnej. Pracę w zakresie „Tekstu objaśniającego...” kończą dyskusja naukowa, ograniczenia i perspektywy badań, suplementy i literatura.

Powyższą strukturę tej części pracy uważam za poprawie skomponowaną i odpowiednią dla dysertacji w postaci zbioru artykułów.

2.3. Ocena tytułu, przedmiotu i problemu badawczego

Przy wyborze na przedmiot badań obszaru pogranicza polsko-białoruskiego traktowanego jako zasób, a także wpływu jego walorów na uwarunkowania rozwoju oraz mechanizmy funkcjonowania produktów turystycznych obszaru (s.37), tytuł pracy został dobrze sformułowany. Tytuł także dobrze koresponduje z głównym problemem badawczym, którym jest wyjaśnienie determinantów warunkujących genezę, ewolucję i mechanizmy działania turystyki na pograniczu polsko-białoruskim.

Przedmiot badań w pełni mieści się w zakresie badawczym dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, obejmującym badania w zakresie geografii turystyki i geografii politycznej. Dysertacja, co zasługuje na podkreślenie i pozytywną ocenę, ma charakter dwudzielinowy i interdyscyplinarny, łącząc badania z dziedziny nauk społecznych, geografię społeczno-ekonomiczną, nauki o polityce, nauki o stosunkach międzynarodowych oraz z dziedziny nauk humanistycznych w zakresie historii.

2.4. Ocena celu pracy i hipotez badawczych

Tak sformułowany przedmiot badań oraz główny problem badawczy prowadzą do celu dysertacji, którym Autor definiuje jako „identyfikację oraz charakterystykę czynników na różnych poziomach oraz skalach wpływających na cykl życia produktów turystycznych obszaru pogranicza polsko-białoruskiego pod kątem zmiany funkcji granic (ibid.). Tak zdefiniowany cel badawczy w pełni możliwy jest do realizacji na podstawie wybranego cyklu artykułów. Mając powyższe na uwadze za właściwe uważam postawione cztery pytania badawcze, kolejno: o etapy historyczne funkcjonowania polsko-białoruskiego pogranicza; o wpływ zmian funkcji granic na turystykę; o walory przyrodnicze i kulturowe, i o czynniki determinujące trwałości lub zmienność funkcjonowania produktów turystycznych.

Wydaje się, iż Doktorant podjął próbę klasycznej i zgodnej z walorami elementarnego warsztatu naukowca próbę udokumentowania metodologicznego i empirycznego zebranego materiału, jak i weryfikacji pozornie oczywistych hipotez badawczych. Walorem jest rzadko spotykana w badaniach geografii społeczno-ekonomicznej, w tym geografii turystyki, wrażliwość

naukowa Doktoranta na problemy, wyzwania i determinanty koniunktury politycznej rozumianej jako czynniki polityki wewnątrz krajowej i związanej z nią polityką zagraniczną Białorusi i Polski. Kolejnym walorem jest dostrzeżenie przez Autora subtelnej i nieoczywistej zależności pomiędzy czynnikiem czasu i czynnikiem przestrzeni, co znalazło swojej odzwierciedlenie w badaniach zmienności funkcji granic (art. 1). Powyższe udowadnia kompetencje metodologiczne mgr. Aliaksandra Cyargeenka oraz opanowanie przez niego istotnych dla dyscypliny elementów warsztatu metodologicznego.

W naukach społecznych, w których sytuuje się dyscyplina GSE i GP, istnieje konsensus dotyczący procedur badawczych i szeroko pojętej metodologii. Zgodnie z tradycją pozytywistyczną Autor zgromadził dane, dobrał odpowiednie metody i narzędzia badawcze, w kolejnych artykułach poprawnie sytuując je w obszarze stosunków społecznych w wymiarze międzynarodowym (międzypaństwowym) i transgranicznym. Tym samym recenzowane opracowania pozycjonują się także, w części pracy, w subdyscyplinie geografia polityczna.

Za zaletę rozprawy uznaję fakt, iż dysertacja ma charakter interdyscyplinarny, sytuując się w zakresie dyscyplin: geografia społeczno-ekonomiczna, historia, nauki o polityce oraz nauki o stosunkach międzynarodowych.

2.5. Ocena zastosowanych metod badawczych

Ze względu na fakt, iż rozprawa doktorska Pana mgr Aliaksandra Cyargeenka stanowi zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, dyskusja zastosowanych metod w badaniach w każdym z włączonych do cyklu artykułów naukowych, w mojej opinii może mieć jedynie polemiczny. Jeżeli uznałem powyżej (punkt 2.1.), iż wybór czasopism indeksowanych w bazach WoS oraz Scopus stanowi rękojmię rzetelności naukowej lub w hipotetycznej interpretacji, w najmniej korzystnej dla Autora ocenie, świadczy o poprawności metodologicznej. Natomiast odnosząc się do tekstu rozprawy w zakresie opisu metod badawczych (ss. 41-46) należy uznać, iż należą one do metod klasycznych, uznawanych za właściwe i reprezentatywne w badaniach nauk społecznych w tym w badaniach geografii turystyki i geografii politycznej.

2.6. Ocena wykorzystanego piśmiennictwa

Jak można wnosić z zestawienia przedstawionego przez Autora (Tab. 1, s. 6) w sześciu tekstach wykorzystano łącznie 371, jednak wśród nich część była wykorzystana kilkakrotnie, a ich właściwy wybór pozytywnie oceniony został już w procesie wydawniczym. Należy się jednak odnieść do wyboru i wykorzystania literatury w tekście objaśniającym. Liczy ona ponad 160 pozycji, a jej wybór ze względu na temat rozprawy, jej strukturę, cel pracy i postawione hipotezy uważam za dobry i w pełni wystarczający. Z oczywistych względów zawsze można wskazać kolejne prace, które w jakimś stopniu mogłyby ewentualnie poszerzyć dyskusję i uszczegółowić faktografię w dysertacji, jednak wykorzystane w tekście objaśniającym prace są

- 5 -

wystarczające dla uznania, iż Autor rozprawy w stopniu dobrym opanował warsztat badawczy a dobór piśmiennictwa jest ściśle podporządkowany tematowi pracy i wystarczający do właściwego osadzenia badań w dotychczasowym stanie wiedzy, zarówno w zakresie teoretycznym jak i faktograficznym.

2.7. Ocena uzyskanych wyników

Odniesienie do *PB 1. Jakie były etapy historyczne w funkcjonowaniu współczesnego pogranicza polsko-białoruskiego, oraz jakie nadeszły zmiany w jego funkcjonowaniu?*

Doktorant poprawnie wskazał etapy historyczne w funkcjonowaniu pogranicza polsko-białoruskiego oraz zmiany formalno-prawne w zakresie jego przekraczania dla Polaków i Białorusinów. Poprawnie wskazano negatywne i pozytywne czynniki. Dla porządku recenzji należy też nadmienić, iż w tab. 5 (s. 48), w okresie 1939-1941 jednak była granica pomiędzy III Rzeszą a ZSRR. A dla poprawności stylistyki można byłoby inaczej sformułować to pytanie, zastępując innym zwrot „jakie nadeszły zmiany w jego funkcjonowaniu” (s. 47). Może też należałoby dodać jedno zdanie wyjaśniające podane wartości dla badanej granicy, określoną jako 399km – 418 km (s. 47), gdy w art. 1 (s. 591) podana wartość wynosi 418,24 km, podobnie jak w art. 2.

PB 2. Jaki wpływ na turystykę miał proces zmian funkcji granic, w szczególności podczas, zarówno łagodzenia, jak i wzmocnienia trybów ich przekraczania?

Mgr Aliaksandr Cyargeenka w poprawny sposób przedstawił, uszczegółowił i opisał sześć okresów (ss. 52-53), przedstawionych już w odpowiedzi na PB1 (s. 49).

PB 3. Jakimi specyficznymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi dysponuje pogranicze polsko-białoruskie pod kątem tworzenia oraz rozwoju flagowych produktów turystycznych z uwzględnieniem specyfiki wybranych studiów przypadku: Kanału Augustowskiego, Puszczy Białowieskiej, oraz Twierdzy Brzeskiej?

I w tej części recenzent otrzymuje poprawne, deskryptywne ujęcie prezentujące specyficzne walory trzech, wybranych studiów przypadku (ss. 54-57).

PB 4. Jakie czynniki determinują funkcjonowanie produktów turystycznych pogranicza polsko-białoruskiego wykazując charakter trwały, a które podlegają fluktuacjom w kontekście różnych poziomów zarządzania - od lokalnego po międzynarodowy?

Doktorant trafnie ustalił, wskazał i podkreślił, iż czynniki geopolityczne wywierają najsilniejszy wpływ (s. 57). Trudno w tym przypadku uniknąć wrażenia pewnej oczywistości otrzymanych wyników, jednak należy docenić badania Autora, który w szeregu tekstów, w tym w art. 2, 3, 4 i 5 zdecydowanie podkreśla rolę tego czynnika.

W zakresie postawionych hipotez badawczych należy się zgodzić z Doktorantem co do potwierdzenia H1, a w zakresie podejścia *bottom-up* czynników lokalnych. W ten sam sposób,

jako poprawne oceniam wnioski Autora co do weryfikacji H2 i H3 (ss. 59-61).

2.8. Odniesienie do dyskusji naukowej, ograniczeń badań wskazanych w dysertacji i perspektyw badawczych

W ocenie tej części pracy, wynikającej z wyników badań prezentowanych w cyklu powiązanych tematycznie i wydanych już artykułów, należy podkreślić dojrzałość badawczą Autora, który nie tylko ma świadomość istniejących ograniczeń, ale również poprawnie je definiuje (s. 62, 64). Lakoniczność dyskusji zapewne jest wynikiem przeprowadzenia jej wcześniej w poszczególnych pracach. Interesujące i wskazujące na perspektywy badawcze jest określenie istniejącego potencjału badawczego w zakresie tematyki pracy.

3. Wniosek końcowy

Podsumowując powyższą ocenę, uważam, że mgr Aliaksandr Cyargeenka zrealizował przedstawione cele badawcze i zweryfikował postawione hipotezy. Jako główne walory naukowe recenzowanej pracy wymienić trzeba: aktualność i znaczenie tematu i podjętych badań; podejście interdyscyplinarne przeprowadzonych badań; dobór i zastosowanie właściwych metod, w tym wywiadów pogłębionych (16); krytyczną analizę zebranego materiału; sumienność i kompletność przeprowadzonej analizy.

Odnosząc całość opracowania do wymogów stawianych zgodnie z ustawą rozprawom doktorskim (ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r., poz.1571), należy uznać, że recenzowana dysertacja doktorska, obejmująca zbiór sześciu opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych dotyczy tematyki interesującej naukowo i aktualnej. Poprawnie określono tematykę badawczą, w wyniku badań otrzymano interesujące poznawczo rezultaty, które mają znaczenie naukowe i praktyczne. Praca poprawna pod względem formalno-językowym i stylistycznym.

Przedstawiona rozprawa jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego. Dowodzi interdyscyplinarnej, faktograficznej i teoretycznej wiedzy Autora oraz jego zdolności do samodzielnej pracy badawczej. Tym samym uważam, iż zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r., poz.1 571), może być podstawą nadania mgr. Aliaksandrowi Cyargeenka stopnia naukowego doktora. Dlatego też stawiam wniosek o dopuszczenie Pana mgr. Aliaksandra Cyargeenka do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

Signed by / Podpisano
przez:

Dr hab. Jan Andrzej
Wendt prof. UG
Uniwersytet Gdański

Date / Data: 2026-08-
26 13:09

Gdańsk, dnia 26.08.2026r.

- 7 -